

РОЗВИНУТА ЕКОЛОГІЧНА ІНФРАСТРУКТУРА – ПОКАЗНИК КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНІВ

Розглянуто вплив екологічних чинників забезпечення конкурентоспроможності регіону та доцільні щодо її підвищення заходи еколого-економічної політики.

Ключові слова: екологічна інфраструктура, конкурентоспроможність, функції природного капіталу.

Senior research worker F.A. Vazhyns'ky; junior research worker V.M. Chertoryzhs'ky – IRR NAS of Ukraine

The advanced ecological infrastructure – a parameter of competitiveness of regions

In article influence of ecological factors of maintenance of competitiveness of region and expedient on its increase of action of ecological – economic policy is considered.

Keywords: ecological infrastructure, competitiveness, functions of the natural capital.

Останні десятиліття, що проходять під знаком глобалізації, ще більш загострили проблеми конкурентоспроможності національних економік на світовому рівні. Для України, яка окреслила стратегічний напрям – євро-інтеграцію, першочерговим постає завдання підвищення конкурентоспроможності, адекватне зростання ефективності діяльності вітчизняних виробників і посилення державного регулювання. Досягнення цих завдань неможливе без включення екологічних чинників в економічні показники країни.

У сучасних умовах необхідно, щоб використання ресурсів було продуктивним. При цьому не важливо, про які ресурси йдеться, – природні, фізичні або людські й капітальні. Прогрес у справі захисту навколишнього середовища потребує, щоб впроваджені інновації екологічного характеру підвищували продуктивність ресурсів. Але саме цього вимагають і сучасні умови глобальної конкуренції. Те, як та або інша галузь реагує на проблеми захисту навколишнього природного середовища, є непоганим показником її конкурентоспроможності в цілому.

Необхідність виконання вимог природоохоронного законодавства не обов'язково приведе до впровадження екологічних інновацій і зростання конкурентоспроможності або продуктивності всіх компаній. Виграють лише ті компанії, які вміло впроваджують потрібні науково-технічні досягнення. Справді конкурентоспроможна компанія часто з готовністю відгукується на появу нового стандарту впровадженням відповідної інновації, новітніх технологій. А неконкурентоспроможна, як правило, не орієнтована на впровадження екологічних інновацій та розвиток власної екологічної інфраструктури, і тому щосили опирається будь-яким законам.

Можна стверджувати, що найважливіший чинник реформування існуючої системи управління природоохоронною діяльністю на нинішньому етапі є створення організаційних основ і відповідних спонукальних стимулів подальшого розвитку екологічної інфраструктури в Україні як якісно нового механізму управління природокористуванням.

Під *екологічною інфраструктурою* слід розуміти комплекс об'єктів, територій, мереж і систем природного та антропогенного походження, які функціонують за природними законами, а також забезпечують умови щодо підтримання збалансованого розвитку природного середовища, збереження середовища життя людини, а також сукупність контролюючих та запобіжних обслуговуючих ланок, які мають завдання гарантувати нешкідливі щодо довкілля оптимальні умови діяльності всіх галузей екологічного виробництва та організацій і установ, які здійснюють господарську або іншу діяльність на певній території.

Маючи вдалий підбір властивостей та якостей, а також науково обґрунтовані параметри складових елементів, цей комплекс буде ефективно виконувати завдання, поставлені при його створенні.

У нових глобальних умовах заходи щодо захисту навколишнього середовища стають по-справжньому прибутковим бізнесом. Успішні компанії будують свою діяльність на основі економічної логіки, яка встановлює чіткий взаємозв'язок між навколишнім середовищем, продуктивністю ресурсів, інноваціями і конкурентоспроможністю [1, 2].

Витрати та інвестиції підприємств на фінансування заходів для забезпечення екологічної безпеки створюють для регіону подвійні дивіденди. По-перше – екологічний ефект у вигляді або скороченні рівня забруднень, або зниження витрат природних ресурсів на одиницю кінцевого продукту. По-друге – економічний ефект (особливо у довгостроковій перспективі) у вигляді зростання конкурентоспроможності підприємства на внутрішньому і зовнішньому ринках, відображається на собівартості продукції, заходах щодо зниження енерго-та ресурсомісткості виробництва).

Важливою умовою ефективності та дієвості регіональної екологічної політики є запровадження системи стимулювання підприємств до здійснення природоохоронних та ресурсозберігаючих заходів.

Зацікавленості та економічній доцільності здійснення підприємствами природоохоронних та ресурсозберігаючих заходів сприяють такі інструменти:

1. Удосконалення нормування якості навколишнього середовища, платності природокористування та забруднення довкілля. Підвищення нормативів плати за забруднення (та їх регулярна індексація) матиме для регіону потрійний ефект: забезпечить адекватність сплачених платежів завданій шкоді, сприятиме зростанню дохідної частини фондів охорони навколишнього середовища, а зростання вартості одиниці забруднень (послідовне, планомірне) стимулюватиме підприємства до здійснення капітальних вкладень у заходи щодо їх скорочення, що сприятиме зменшенню рівня антропогенного навантаження на ресурсний потенціал екосистеми та населення регіону.
2. Екологізація ціноутворення через механізми введення екологічної надбавки до ціни продукції, запровадження системи екологічного маркування.
3. Екологізація податкової системи шляхом широкого запровадження системи пільгового оподаткування [3, 4].

Зокрема, аналіз зарубіжного досвіду та розробок вітчизняних спеціалістів через призму реалій еколого-економічної ситуації сьогодення свідчить про доцільність застосування таких видів пільг:

- пільги в оподаткуванні суб'єктів економічної діяльності, що здійснюють еколого-орієнтовані види діяльності (звільнення від податку на прибуток, зниження місцевих податків та зборів за реєстрацію, податок на землю) та продукції екологічного призначення (звільнення від податку на прибуток, зниження місцевих податків та зборів за реєстрацію);
- пільги на екологічно чисту продукцію що дає змогу замінити екологічно шкідливі продукти (податок на прибуток);
- пільги в оподаткуванні інвестицій екологічного призначення (ПДВ, податок на прибуток);
- прискорені норми амортизації фондів природоохоронного призначення;
- впровадження механізмів екологізації кредитної, інвестиційно-інноваційної та митної політики.

Другим, не менш важливим джерелом фінансування природоохоронних заходів у регіоні має бути позабюджетний фонд охорони навколишнього середовища на правах юридичної особи, з дворівневою структурою: *регіональний рівень повинен бути основним, базовим*, формуватися за рахунок не менш, ніж 80 % усіх надходжень від природо-ресурсних платежів регіону, за рахунок якого вирішуватимуться пріоритетні регіональні та місцеві екологічні проблеми; *загальнодержавний рівень*, що формуватиметься за рахунок 15-20 % відрахувань, що надходять до регіональних фондів, та з якого фінансуватимуться природоохоронні заходи в регіоні, які не спрямовані на вирішення пріоритетних екологічних проблем у галузі екологічної безпеки регіону, а мають загальнодержавне та глобальне значення (пов'язані з виконанням Україною своїх міжнародних зобов'язань, фінансуванням державних цільових програм у галузі екологічної безпеки)[3, 5].

Останнім часом екологічний фактор все більш лімітує економічний розвиток. Тому зростає розуміння того, що економіка повинна не лише жити за економічними законами, але й враховувати екологічні: подальший розвиток можливий тільки у достатньо вузьких межах екологічного коридору. У багатьох економічних ситуаціях лімітованим фактором розвитку виявляється не фізичний, а природний капітал.

У зв'язку з цим все більше усвідомлюється обмеженість інтерпретації природного капіталу лише як природних ресурсів. З огляду на загальний конкурентний розвиток регіону необхідно врахувати в теорії економічну значущість усіх складників природного капіталу, їх здатність забезпечувати доходи і вигоди, а отже – підвищувати конкурентоспроможність регіону.

Сьогодні екологічна ситуація в регіонах досліджується за такими видами ресурсів: поверхневі води, підземні води (при заборі із систем централізованого водозабезпечення), ґрунтові води (при заборі з колодязів), сільськогосподарські землі, деревні і не деревні ресурси лісу, рекреаційні території, мисливські, рибні, мінерально-сировинні ресурси (пісок, гравій, піщано-гравійна суміш).

Це дає змогу виявити регіональні відмінності у структурі природного капіталу та у загальному переліку пріоритетних природних ресурсів, які найбільш впливають на його цінність.

Для успішного економічного росту, що свідчитиме про конкурентоспроможність, необхідно враховувати й інші екологічні функції.

У загальному вигляді, на наш погляд, можна виділити три функції природного капіталу: 1) ресурсну – забезпечення природними ресурсами виробництва товарів і послуг; 2) екологічні послуги – забезпечення природою різного роду регулюючих функцій: асиміляція забруднень і відходів, регулювання клімату і водного режиму і т. ін.; 3) послуги природи, пов'язані з естетичними, етичними, моральними, культурними, історичними аспектами. Так звані духовні екологічні послуги.

Якщо перша функція природного капіталу добре знайома і достатньою мірою відображена в науковій літературі, то економічна інтерпретація екологічних послуг – як екосистемних, так і духовних – ще тільки починається. Але те, що ці послуги треба включати в економічний обіг в останні роки усвідомлюється всіма. І пов'язане таке розуміння, на жаль, з тими великими негативними економічними наслідками ігнорування економіки екопослуг. Все більш очевидно, що безплатна природа надто дорога для людини, якщо адекватно не враховувати її послуги і функції. І кількість прикладів цьому у світі постійно зростає.

Відповідні природні блага і об'єкти забезпечують реалізацію як окремих функцій природного капіталу, так і всіх у комплексі. Приклади саме ресурсного забезпечення становлять нафта, газ, метали і т. ін. Загально визначений у багатьох регіонах України екологічний ресурс – ліс є тією компонентою природного капіталу, що у потенціалі реалізує всі три функції: 1) ліс забезпечує ресурсами деревини, не деревної продукції (грибами, ягодами і т. ін.); 2) надає важливі екосистемні послуги – регулювання клімату через поєднання парникових газів, водного балансу, захисту земель від ерозії, збереження біологічного різноманіття і т. ін. 3) створює задоволення від туризму, спорту і подорожей тощо.

Використання "духовних" функцій природного капіталу стало важливою частиною поповнення доходів цілого ряду країн, які надають послуги для відпочинку і екологічного туризму за рахунок своєї багатой природи.

Визначення та аналіз "духовних" функцій було здійснено такими вченими, як Холмс Ролстон, Р. Ультрих. Останній відзначає магічний вплив красивих ландшафтів на здоров'я та психіку людини. Саме через спілкування з природою, через споглядання її краси, через злиття з нею досягається мудрість буття – далекозорість, дар передбачення майбутнього. Центральна ідея Холмса Ролстона полягає у тому, що навколишнє середовище володіє своїми імманентними цінностями. Природа існує не для нас, а для себе. В. Борецько виділяє такі критерії краси природи: рельєф, степ і характер лісистості, озерність ландшафту, наявність привабливих місцевих рис (вікові дерева, валуни), непорушність ландшафту, гарні тварини, звукова краса, шум водоспаду, краса аромату (моря, квітів). Цілком поділяючи ці думки, вважаємо, що без оточення природи і спілкування з її красою людина існувати не буде [6, 7].

Використання "духовних" функцій природного капіталу стало важливою частиною поповнення доходів цілого ряду країн, які забезпечують послуги для відпочинку і екологічного туризму за рахунок своєї багатой природи.

Наявні у регіоні природні ресурси становлять його порівняльні конкурентні переваги, а отже впливають на рівень його конкурентоспроможності.

Важливо лише відмовитись від найпростішого шляху залучення тих переваг, що надає природний капітал. Замість остаточного виснаження наявних природних ресурсів через елементарний їх видобуток, потрібно організувати експлуатацію екологічних послуг. Споживачі цих послуг можуть перебувати як на локальному рівні (наприклад, окреме підприємство), так і на регіональному і глобальному рівнях – окремі регіони і країни (в останньому випадку мова йде про глобальні екосистемні послуги).

Аналізуючи еколого-економічну ситуацію у регіоні, можна констатувати, що головними причинами незадовільного стану довкілля залишаються:

- застаріла і недосконала технологія виробництва та газоочисного обладнання, що призводить до нагромадження значних обсягів відходів, надмірних викидів забруднюючих речовин в атмосферу та підвищеного ризику виникнення надзвичайних ситуацій з масштабними екологічними наслідками;
- діюча система регулювання в галузі охорони атмосферного повітря складна та неефективна і, насамперед, це стосується нормативів на викиди та економічного механізму;
- орієнтація промисловості на використання як основного стратегічного палива, неякісного вугілля без відповідного переобладнання технологій та газоочисного обладнання;
- відсутність дійових нормативно-правових механізмів регулювання небезпечних видів діяльності;
- низька екологічна свідомість населення;
- відсутність дійового економічного механізму, який стимулював би підприємства впроваджувати природоохоронні заходи;
- відсутність постійного (моніторингового) контролю якості довкілля в місцях нагромадження відходів;
- довготривалий підхід до розгляду екологічних проблем за залишковим принципом з боку центральних і місцевих органів влади;
- незадовільне фінансове забезпечення природоохоронних заходів;
- відсутність ефективності роздільної системи збирання, зберігання та видалення відходів;
- несприятливий інвестиційний клімат.

Спираючись на наявний стан екологічної інфраструктури, можна окреслити перспективи її практичного впливу і подальшого розвитку у регіоні. Ці перспективи включають такі чинники:

1. Економія коштів завдяки збереженню природних ресурсів.
2. Економія коштів завдяки зменшенню відходів.
3. Зменшення витрат на покриття ризиків.
4. Покращення ринкових та реалізаційних властивостей екологічних товарів та послуг.
5. Кращий імідж (статус) підприємства (компанії), що впроваджує екологічні технології. Досконаліший загальний імідж – вирішальний чинник щодо одержання кредитів від банків, державних інституцій комерційних та приватних вітчизняних та закордонних інвесторів.

Загальний діагноз традиційних моделей економіки (ринкової, адміністративно-командної і т. ін.) – недооцінка й ігнорування екологічного фактора, всієї сукупності функцій природного капіталу. Оцінюються лише функції забезпечення людини природними ресурсами, а екологічні послуги, як прави-

ло, не набувають ціни. Такий стан спричинив створення людством глобальних екологічних проблем, економічна шкода від яких на цей час величезна.

Література

1. Реймерс Н.Ф. Природопользование: Словарь справочник. – М.: Мысль, 1990. – 637 с.
2. Ресурсно-экологическая безопасность: теоретические и прикладные аспекты/ Б.В. Буркинський, В.Н. Степанов, Л.Л. Круглякова и др. – Одесса: ИПРЭЭИ НАН Украины, 1998. – 188 с.
3. Герасимчук З., Олексюк А. Механізм фінансового забезпечення екологічної безпеки регіону// Економіст. – 2006, № 7. – С. 36-41.
4. Владимиров А.М., Ляхин Ю.И., Матвеев Л.Т., Орлов В.Г. Охрана окружающей среды. – Л.: Гидрометеиздат, 1991. – 424 с.
5. Веклич О.О. Сучасний стан та ефективність економічного механізму екологічного регулювання// Економіка України. – 2003, № 10. – С. 62-70.
6. Ковальчук С., Заноза Л. Природа – це ще й насолода естетична. Урядовий кур'єр, № 117 (3282). – 2006. – С. 23-28.
7. Израэль Ю.А. Экология и контроль с состоянием природной среды. 2-е. – М.: Гидрометеиздат, 1984. – 560 с.

УДК 336.2 Доц. В.М. Крочук – Прикарпатський інститут ім. Грушевського

ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ ФРАХТОВИХ ОПЕРАЦІЙ У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Розкрито і проаналізовано проблему, яка виникає при оподаткуванні фрахтових операцій міжнародних перевезень, пов'язаних з неоднозначним формулюванням положень нормативних актів.

Assist. prof. V.M. Krochuk – Inter-regional academy of personnel management

The peculiarities of taxability of transport operations in out-side economic activity of enterprise

We show and analyze the problem, which appears in taxability of transport operations of international transportations connected with unconditioned formulation of states of legislative acts.

Транспорт є однією з найважливіших галузей суспільного виробництва, що задовольняє потреби підприємств у перевезеннях.

На споживчому ринку транспортних послуг вагоме місце посідає автомобільний транспорт як найоперативніший, мобільний, гнучкий, керований та економічний на певних сегментах ринку.

Саме автомобільний транспорт дає змогу доставляти вчасно та якісно вантажі "від дверей до дверей" та надає широкий спектр послуг у міжнародному сполученні.

Аналіз стану ділової активності транспортних організацій України, що проводиться за методикою Комісії Європейського Співробітництва, оцінює ряд проблем поточної ситуації в галузі транспорту, однією з яких є недосконалість законодавства та податкової політики [8].

Пропозиції щодо зменшення податку на прибуток, зменшення ПДВ до 10 % або ліквідація його, зменшення оподаткування доходів від фрахтових